

Gridino ja Virma – kaksi Karjalan kylää

EIRA VARIS

Joensuun yliopisto, Mekrijärven tutkimusasema

Varis, Eira (1993). Gridino ja Virma – kaksi Karjalan kylää (Gridino and Virma – two Karelian villages). *Terra* 105: 4, pp. 316–323.

Until recent times Russian Karelia has undergone an intense process of social restructuring. People have moved from the countryside to cities, and the rural population has been depleted. An important reason for depopulation of the countryside was the development strategy, which preferred large economic units. In rural areas there was a commitment to reorganization of economic and settlement structure. In this article are analyzed recent rural developments arising from the process of change in the countryside of the Karelian Republic in Russia.

The social change is illustrated by two villages in transition in the Karelian countryside. The village of Gridino is an example of the fact that, regardless of strong social restructuring, the village has remained alive creating a new strategy for living. The village of Virma, on the other hand, seems to be dying, even though it apparently has a new purpose, serving as a summer village. In the future, when the privatization process finds its forms, the countryside of Russian Karelia will again face a new process of restructuring.

Eira Varis, Mekrijärvi Research Station, University of Joensuu, FIN-82900 Iloantsi, Finland

Karjalan tasavallan sodanjälkeistä kehitystä luonnehtii voimakas kaupungistuminen. Vain 18 % asukkaista asuu enää maaseudulla (kuva 1) (Varis 1993a). Maaseutuväestöllä tarkoitetaan väestöä, joka ei asu kaupungeissa tai kaupunkimaisissa yhteisöissä. Maataloustuotannon parissa työskentelevä väestö määrittellään myös maalaisväestöksi asuinpaikasta riippumatta (Moskvin 1991: 121).

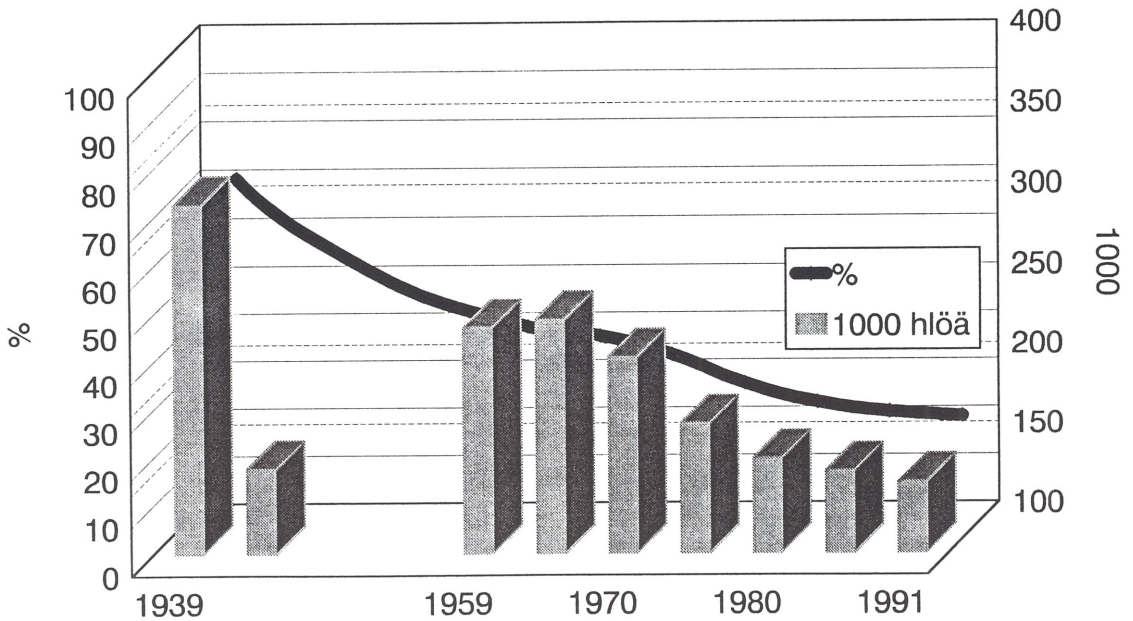
Karjalan kaupungistumiskehityksen on aiheuttanut suuriin taloudellisiin yksiköihin tähtäävä investointi- ja elinkeinotoiminta. Poliittisin toimenpitein valittiin maaseutukylät, jotka tulisi säilyttää. Toimenpidettä nimitettiin »perspektiivittömien kylien likvidoimiseksi» (Nieminen 1993). Eriytyisen voimakasta kylien tyhjentäminen oli 1960-luvulla (taulukko 1).

Maaseudun toimintoja supistettiin voimakkaasti: julkisia palveluja, kuten kouluja, kirjastoja, sairaanhoitoasemia ja kauppoja lopetettiin (Klementjev 1991: 47). Ihmisiä ei suoranaisesti pakotettu muuttamaan suuriin keskuksiin, mutta huonoista elinolosuhteista johtuva elintason alhaisuus johti maalta poismuuttoon. Karjalan väestö keskittyi tasavallan eteläosien suuriin keskuksiin (Varis 1993a; Problemy ekonomičesko... 1989).

Karjalan tasavallan maaseudun kehitysprosessiä olen analysoinut kahden case-kylän avulla. Kylät ovat Vienanmeren rannalla sijaitsevat Gridino ja Virma (kuva 2). Niitä koskevaa tilastoaineistoa ja samalla koko Karjalan maaseudun kehitystä koskevaa aineistoa olen tutkinut ja koonnut Karjalan arkistoissa. Case-kyllissä olen tehnyt kenttätöitä kesällä 1991 (Varis 1992a ja 1992b).

Gridino – elävä kalastajakylä

Gridinon kylä sijaitsee Vienanmeren rannalla Kemin piirissä (kuva 3 ja taulukko 2). Piirin hallinnollinen keskus on Kemi (18500 as.), joka on myös piirin ainoa kaupunki. Gridino on yksi piirin seitsemästä kyläneuvostoalueesta. Kyläneuvostoalue on hallinnollinen yksikkö, joka muodostuu useista maalaiskylistä (Varis 1993a: 7). Gridinon kyläneuvostoalue muodostuu Gridinon ja Sosnovcin maaseutukylistä. Gridino on sijainniltaan eristäytynyt kylä. Lähin merkittävä liikenneyhteys on 55 km:n päässä Enkijärvellä kulkeva Pietari–Muurmansk rautatie. Gridinosta on matkaa Louhen kauppalaan 118 km ja Kemiin 150 km.

Kuva 1. Karjalan maaseutuväestö 1939–1991. (Ei tietoa vuosilta 1947–1958).
 Fig. 1. Rural population in Karelia 1939–1991. (No data available for 1947–1958).

Kylän talouden perusta – kalastuskolhoosi

Gridinon kylän talous on perustunut toimivaan kalastuskolhoosiin, jonka ansiosta kylä on säilynyt elävänä kalastajakylänä. Popeda-niminen kolhoosi on perustettu 1930-luvulla. Sillä on 16 kalastusasemaa Vienanmeren rannikolla. Ennen kalastusasemat olivat miehitettyjä ympärivuotisesti. Nykyisin kullakin asemalla työskentelee 3–4 miestä vain kesäisin. Kolhoosissa kalastetaan pääasiassa silliä, turskaa, merilohta ja kyttyrälohta (Danilov 1992). Aiemmin kolhoosilla oli kalastusasemien lisäksi kaksi isompaa alusta, joilla tehtiin hylkeenpyyntiretkiä Norjan rannikolle saakka. Nykyisin kalastusalue yltää Kierettiin pohjoisessa ja Kemiin etelässä.

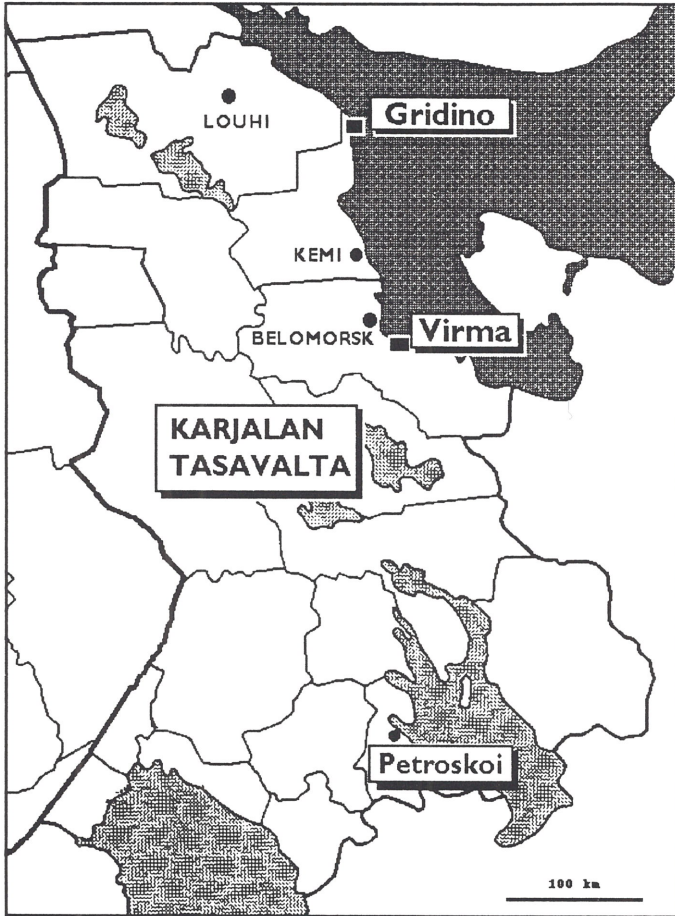
Aiemmin kalansaalis säilöttiin suolaamalla. Suola saatiin paikallisesta suolankeittämöstä. Nykyisin kalat ainoastaan pakastetaan eikä niitä jatkojalosteta kylässä pitemmälle. Saalis myydään eri puolille maata. Kolhoosin työhön kuuluu lisäksi merilevän keruu. Merilevä kuivatetaan ja puristetaan kylässä. Sen jälkeen se lähetetään jatkojalostettavaksi Arkangeliin, jossa siitä valmistetaan mm. marmeladia (Danilov 1992).

Maataloutta Gridinossa harjoitetaan kotitarveviljelynä. Jokaisessa talossa on puutarha, lampaita ja joissakin myös lehmiä. Eläintenhoitoon ei tuhlata paljoa energiaa, vaan karja tulee toimeen pääasiassa itseksään (kuva 4). Aikaisemmin kylässä oli myös poroja, joita käytettiin talvisin liikumiseen.

Taulukko 1. Kylien lukumäärä Karjalassa 1940–1990. Kyläneuvostoalue on hallinnollinen yksikkö, joka muodostuu useista maalaiskylistä. Lähteet: Administrativno-territorial'noje delenie Karel'skoi ASSR...(1991), Narodnoe hozjajstvo Karel'skoi ASSR...(1972). (e = ei tietoa)

Table 1. Number of village Soviets and villages in Karelia from 1940 to 1990. (e = no data available)

	1940	1959	1970	1980	1990
kyläneuvostoalueet/village Soviets	296	130	112	105	101
maaseutukylät/rural villages	e	1553	1069	794	668

Kuva 2. Tutkimuskyläien sijainti.
Fig. 2. Location of the research villages.

Väestön kehitys ja kulttuurin kirjavuus

Vielä 1950-luvulla Gridinossa asui ja työskenteli lähes 400 ympärivuotista asukasta (taulukko 3). Kalastajia oli kaikkiaan noin 80. Nykyisin Gridinossa on noin 150 vakituista asukasta, joista kalastajia on noin 30. Suurin osa kylän asukkaista on eläkeläisiä. Kesäaikaan kylän väestö kaksinkertaistuu, kun kylästä kotoisin olevat ihmiset tulevat kesälomalle tai he lähettävät lapset isovanhempiensa luokse kesänviettoon.

Gridinin asukkaat ovat pomoreita. Nimitys johtuu siitä, että Vienanmeren rannikkoa kutsutaan nimellä Pomoria (= merenranta). Kylässä asuu myös muutamia karjalaisia, jotka ovat tulleet kylään avioliiton kautta pääasiassa lähistolä sijaitsevasta Sonostrovin karjalaiskylästä.

Eri kulttuurien sekoittumisesta löytyy merkkejä myös kylän arkkitehtuurista. Yleensä venäläi-

sissä kylissä kirkko on sijainnut keskellä kylää, mutta karjalaisissa kylissä tsasounat ovat sijainneet kylän laidalla. Gridinossa kirkko sijaitsee kylän laidalla, mutta kylän nauhamaisesta luonteesta johtuen kuitenkin kylän keskellä (kuva 5). Nykyisin kirkko ei enää ole käytössä, joten kirkollisia menoja pidetään kodeissa. Kyläneuvoston puheenjohtajalla on oikeus vihkiä pariskunta avioliittoon.

Kylän omatoiminen kehitys

Gridinin kylän elämä on omatoimista. Kyläneuvosto järjestää tansseja ja elokuvia vapaa-ajan kuluksi. Kohtaamispaikkana on kerhotalo, jossa on myös kirjasto. Kalan säilöminen, kolhoosin toimisto, kyläneuvosto ja koulu työllistävät kylän naiset. Lisäksi kylässä on pieni terveysasema. Koulussa on 13 oppilasta ja 8 opettajaa, joista osa käy opettamassa muualta käsin. Omaa kou-

Kuva 3. Vienan meren kalastajakylät sijaitsevat muutaman kilometrin päässä mereltä suojaisassa joen poukamassa. Kuva Gridinosta.

Fig. 3. The fishing villages are located few kilometers from the White Sea in the sheltered cove of a river. A photograph from Gridino.

Taulukko 2. Tietoja Kemin ja Belomorskin piireistä. Lähde: Varis 1993a.

Table 2. Facts about the districts of Kemi and Belomorsk.

piiri/district	pinta-ala km ² area sq.km	asukasluku v. 1990 population	kaup.aste % urbanization degree	asukastiheys henkeä/km ² population density
Kemi	8012	27100	84,5	3,3
Belomorsk	12982	31200	83,7	2,4

lua pidetään kylässä tärkeänä, joten kolhoosi tukee rahallisesti koulun toimintaa.

Muutama vuosi sitten Gridinon kalastuskolhoosi sai uuden johtajan. Johtajan vaihdos on näkynyt kylän kehityksessä: vuonna 1989 rakennettiin kylään tie ja vuotta myöhemmin kylä sähköistettiin. Uuden tien myötä saatiin linja-autoyhteys Enkijärvelle, ja näin saatiin yhteys myös rautatielle. Aikaisemmin kylään pääsi ainoastaan merta pitkin ja helikopterilla. Uudistuksia on myös vastustettu. Vastustajien mielestä uudistuk-

set ovat rahan hukkaa eivätkä toimi kyläläisten parhaaksi (Karjalan Sanomat 1992).

Toiveikas tulevaisuus

Koulunkäynnin jälkeen nuorten on muutettava opiskelemaan suurkaupunkeihin: Muurmanskiin, Moskovaan, Pietariin ja Petroskoihin. Vain harvat ovat palanneet takaisin kotikyläänsä. Kylässä ei ole ollut työpaikkoja tarjolla ja lisäksi on ollut pulaa asunnoista. Kalastuskolhoosi on yrit-

Kuva 4. Kallioista rantaviivaa seuraileva Gridinon »kyläraitti» on vilkkaassa käytössä kesäisin.

Fig. 4. The main street of Gridino, which follows the rocky coast-line, is heavily used in summertime.

tänyt helpottaa asunto-ongelmaa myymällä kalaa ulkomaille ja ostanut siitä saadulla valuutalla valmiita talopaketteja. Talot ovat kuitenkin kalliita eikä niitä ole ollut varaa ostaa riittävästi. Taloja ei myöskään vapaudu myyntiin, sillä eläkkeelle päästyään kylän asukkaat jäävät mielellään kylään. Ainoastaan yksi talo on myyty kylän ulkopuoliselle kesäasunnoksi. Kolhoosi huolehtii myös huonokuntoisten eläkeläisten asuntojen kunnosta.

Gridinossa suhtaudutaan tulevaisuuteen toiveikkaasti. Kylä on selviytynyt poliittisissa muutoksissa hengissä toimivan kalastuskolhoosinsa ja

ehkä myös syrjäisen sijaintinsa ansiosta (Varis 1993b). Kolhoosi yrittää järjestää nuorille perheille asuntoja ja kylän elinkeinorakennetta pyritään laajentamaan. Tarkoituksena on kehittää matkailua hyödyntämällä kylän eristyneisyyden tuomaa omaleimaisuutta sekä lähiympäristön rikkaita mineraalivesivaroja. Turismin kehittämisestä huolimatta kylän ainutlaatuinen omaleimaisuus halutaan kuitenkin säilyttää.

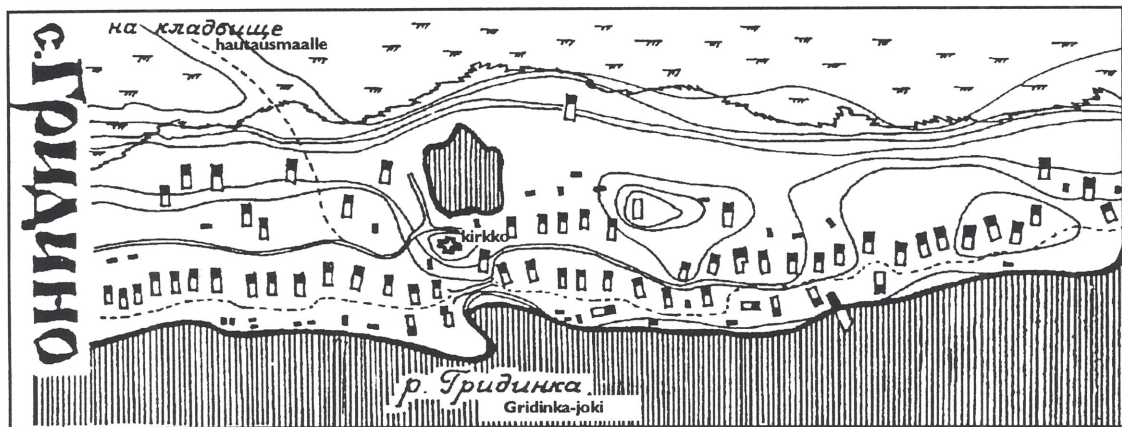
Virma – eläkeläisten kesäkylä

Virman kylä sijaitsee Belomorskin piirissä (taulukko 2) ja se on myös Vienanmeren rannikkokylä. Piirin hallinnollinen keskus on Belomorskin kaupunki (19000 as.). Aikaisemmin Virma muodosti oman kyläneuvostoalueensa, mutta väestön vähennyttyä se on menettänyt kyläneuvostoalueen statuksensa ja on nyt yksi Sumskii Posadin kyläneuvostoalueen 10 maalaiskylästä.

Virman kylän on arvioitu syntyneen 1500-luvulla. Kylä sijaitsee Virma-joen varrella, parin ki-

Taulukko 3. Tutkimuskyläiden väestö 1959–1989. Lähde: Itogi vcecojuznii perepisi naselenija... (1990).
Table 3. Population in the Research Villages from 1959 to 1989.

	1959	1979	1989
Gridino	385	200	150
Virma	367	127	61

Kuva 5. Gridinon kartta. Lähde: Medveder 1985, käänös EV.)

Fig. 5. Map of the village of Gridino.

lometrin päässä meren rannasta, jossa kalastusveneiden satamapaikat ovat suojaisia ja talot ovat turvassa Vienanmeren tuulilta (kuva 6). Kylän asukkaat ovat kansallisuudeltaan pääasiassa venäläisiä.

Kalastuskolhoosin sulkemisesta seurasi kylän kuolema

Myös Virma kylän talouden pohjana on ollut vuonna 1920 perustettu kalastuskolhoosi. Vuonna 1960 kolhoosi lopetettiin ja sen tilalle perustettiin sovhoosi. Lopettamisen jälkeen väestö on muuttanut pois ja kylä on tehnyt vähitellen kuolemaa. Virman väkiluku on vähentynyt 1950-luvun lähes 400 asukkaasta nykyiseen noin 50:een (taulukko 3). Kylän harvat kalastajat työskentelevät nykyisin sovhoosin palveluksessa.

Kalastuskolhoosin toiminnan aikana Virman kylä oli vauras. Kalastus- ja hylkeenpyyntiretkiä tehtiin aina Barentsinmerelle saakka. Lisäksi kalastajat harjoittivat kotitarveviljelyä ja pitivät kotieläimiä: lehmii, hevosia, kanoja ja lampaita. Lehmii oli enimmillään 220, nyt niitä on enää neljä jäljellä.

Kylän maisemaa hallitsee suuri ortodoksinen kirkko, johon kuului aikoinaan jopa kolme kelloapulua (kuva 7). Kirkko suljettiin vuonna 1937. Silloin myös ikonit vietiin pois eikä niiden nykyistä olinpaikkaa tiedetä. Uskontoa on kuitenkin kylässä harjoitettu, huolimatta kirkon sulkemisesta ja uskonnon vastaisesta politiikasta. Jumalanpalveluksia on pidetty kodeissa. Kirkon kunnostaminen ja uudelleen käyttöönnotto riippuu Belomorskin piirin hallinnosta. Lähin toimiva kirkko sijaitsee tällä hetkellä 150 km:n päässä Kemissä.

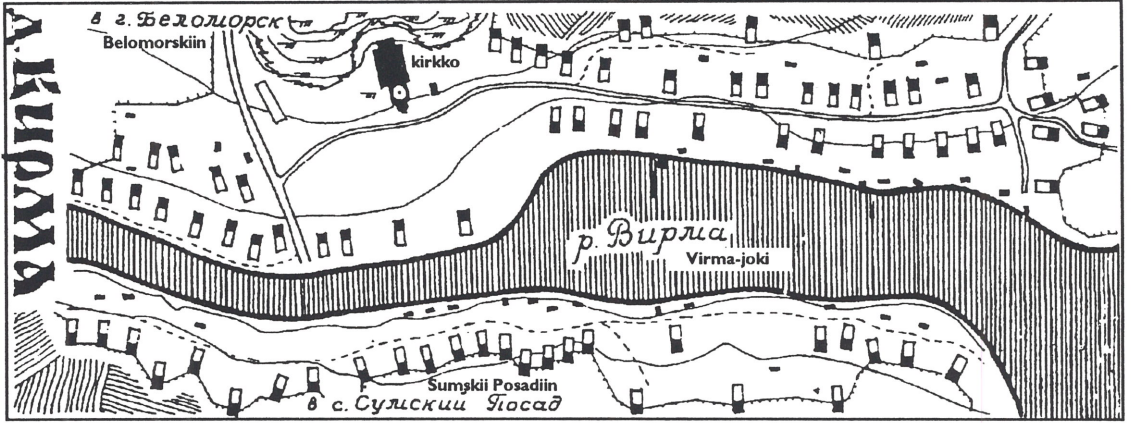
Kylän koulu ei ole toiminut enää vuosiin, sillä kouluikäisiä asukkaita ei ole. Palveluista ovat jäljellä kauppa ja posti, jotka ovat avoinna muutaman tunnin päivässä. Belomorskin kaupunkiin (matkaa 40 km) on bussiyhteys. Kylän kautta kulkee myös Muurmansk-Argangel rautatie. Huolimatta hyvästä sijainnistaan Virman kylä ei ole pystynyt säilyttämään elinvoimaisuuttaan, vaan kolhoosin lopettamis päätös on ollut kuolinisku koko kylälle.

Kesäasukkaat tuovat elämää kylään

Virman väkiluku kasvaa moninkertaiseksi kesäisin, kuten Gridinonkin. Silloin eläkeläiset saapuvat kesän viettoon mökeilleen. Kylän kesäasukkaat ovat yleensä syntyperäisiä kyläläisiä ja he ovat tehneet elämäntyönsä muualla, pääasiassa lähikaupungeissa teollisuuden palveluksessa. Eläkeläisten lisäksi kylään tulee kesäksi heidän lapsenlapsiaan. Lapset lähetetään loma-ajoiksi mielellään mummolaan, koska elämä maalla on helpompaa kuin kaupungeissa: luonto on puhtaampi ja maanantimet saatavilla.

Kesäasukkaat viettävät mökeillään koko sadonkorjuuajan. He tulevat keväällä istuttamaan perunat ja lähtevät pois kun perunat on nostettu syksyllä. Kotitarveviljely on hyvin yleistä: ruoka otetaan maasta, kun sitä ei saada kaupasta. Kesämökeillä kasvatetaan perunan lisäksi kurkkuja ja tomaatteja omissa pienissä kasvihuoneissa. Syksyllä kerätään marjoja ja sieniä. Kalastus on merenrannan kesäasukkaiden suosittu harrastus ja toimeentulon lisä.

Kylässä syntyneet eläkeläiset ovat kokeneet kylän kehitysvaiheet. Kylän ja koko yhteiskunnan nykytilasta on varsin negatiivinen kä-

Kuva 6. Virman kartta. (Lähde: Medveder 1985, käänös EV.)

Fig. 6. Map of the village of Virma.

sitys, kuten eräs haastatelluista virmalaisista kertoi:

»Nyt tehdään perestroikaa, mutta emme itse tiedä kuka sitä tekee ja ketä varten. Kymmenen vuotta sitten kaupassa oli kaikkea eikä tarvittu kuponkeja, nyt ei ole kerta kaikkiaan mitään mitä ostaa. Emme ymmärrä, mikä se sellainen perestroika on. Kiitos Gorbatsoville siitä, mitä hän teki maailmanrauhan hyväksi, mutta perestroikasta hän ei kiitosta saa!»

Karjalan maaseudun rakenteellinen uusiutuminen

Case-kylät ovat talousmuodoltaan kalastajakylä. Ne eivät tässä mielessä edusta Karjalan tavallan maaseudun tyypillisiä talousmuotoja, jotka ovat perustuneet maatalouteen ja erityisesti metsätalouteen (Rannikko & Varis 1993). Varsinaisia osuustoiminnallisia kolhooseja Karjalan maataloudessa ei enää ole, vaan on siirretty suurempiin talousyksiköihin, sovhooseihin. Metsätyötä talousmuotona on hallinnut metsäkompleksi, joka on perustunut suurten alueellisten tuotantokompleksien kehittämispolitiikkaan (vrt. Kolosovsky 1961).

Myös kalastuselinkeinolla Karjalassa on alueellisen tuotantokompleksi-idean mukainen organisaatio. Siitä vastaa Karjalan kalateollisuusyhtymä Karelrybprom, jonka alaisuudessa kaikki Karjalan tasavallan viisi kalastuskolhoosia toimivat (Atlas Karel'skoi ASSR 1989). Talousmuodoltaan kalastuskolhoosiin perustuvat kylät ovat olleet riippuvaisia suuresta talouskompleksista ja sitä ohjailevista päätöksistä.

Maaseudun rakennemuutos on vaikuttanut pai-

kallisella tasolla eri tavoin, kuten case-kylien kehityksestä voidaan päätellä. Molemmilla kylillä on omat paikalliset erityispiirteensä eikä niiden kehitys ole yksipuolisesti yhteiskunnan rakenteiden ja rakennemuutosten sanelemaa (vrt. Korte-

Kuva 7. Virman kylämaisemaa hallitsee Pietarille ja Paavalille pyhitetty ortodoksinen kirkko.

Fig. 7. The view of Virma is dominated by an Orthodox church which is dedicated for Saints Peter and Paul.

lainen 1991). Toinen kylistä, Virma, ei ole selviytynyt maaseudun rakennemuutoksesta. Kolhoosin lopettamis päätös on vaikuttanut kylään elämään ratkaisevasti. Virma on tullut kuoleva »kesäkylä». Sen sijaan Gridinon kylä on vähitellen toipumassa maaseudun yleisestä rakennemuutoksesta. Sen paikalliset erityispiirteet ovat tukenet kolhoosin toimintaa, ja kylä on etsimässä uusia muotoja olemassaololleen. Kyläläisten omatoimisuus (vrt. Kortelainen 1991 ja 1992) on tukenut kylän elinolosuhteiden kehittämistä ja kylän säilymistä elinvoimaisena.

Kahden kalastajakylän kehitys havainnollistaa yleisimminkin Karjalan maaseudun kehitystä. Karjalan maaseutu on kokenut voimakkaan rakennemuutoksen viime vuosikymmeninä. Kylien tyhjeneminen on ollut totaalista, ja maaseutu väestö on muuttanut kaupunkiin. Maalaiskyläen toimintamuodot ovat muuttuneet. Niistä on tullut kesäkylä, joissa asukkaat löytävät sijansa ainoastaan kesäisin. Venäjän yhteiskunnallisen kriisin seurauksena maaseutu on saanut uusia merkityksiä. Yksityispalstaviljely kesämökeillä on muuttunut pelkästä harrastuksesta tärkeäksi sivuelinkeinoksi. Pienet maatilkut ovat ahkerassa hyötykäytössä kaupunkien elintarvikehuollon kamppaillessa vaikeuksia vastaan. Kun maan yksityistämiseksi löydetään Venäjällä lainsäädäntö ja toimintamuodot, myös Karjalan maaseutu on jälleen rakenteellisen uusiutumisen edessä.

KIRJALLISUUS

- Administrativno-territorial'noje delenie Karel'skoi ASSR* (v granicah sootvetstvijuščih let, na konec goda). Karel'skoe respublikanskoe upravlenie statistiki 1991. Moniste.
- Atlas Karel'skoi ASSR*. Glavnoje upravlenie geodezii i kartografii pri sovetie ministrov SSSR. Moskva 1989.
- Danilov, Vladimir (1992). Sireeninvärisiä uinia. *Carrelia* 10/1992 112–116. »Karelija» Petroskoi 1992.
- Itogi vcecojuznii perepisi naselenija 1989*. Sbornik I. Goskomstat RSFSR. Karel'skoe respublikanskoje upravlenie statistiki. Petrozavodsk 1990.
- Karelija. Turistskaja karta*. Glavnoje upravlenie geodezii i kartografii pri sovetie ministrov SSSR. Moskva 1987.
- Karjalan Sanomat* 21. 1. 1992. Artikkelii »Rannikkokylän elämä riutuu».
- Klementjev, E.I. (1991). *Karely, Karjalazet. »Karelija» Petrozavodsk*.
- Kolosovsky N.N. (1961): The Territorial-Production Combination (complex) in Soviet Economic Geography. *Journal of Regional Science* 3: 1, 1–25. Tokyo, Japan.
- Kortelainen, Jarmo (1991). Vanerin varassa. Tutkimus Vuohijärven tehdasyhdyskunnan elinkaaresta. *Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja* 99.
- Kortelainen, Jarmo (1992). Metsäsektorin yhdyskuntajärjestelmä. *Teoksessa: Pertti Rannikko ja Jarmo Kortelainen: Yhdyskunnat ja restructuraatio*, 25–40. Joensuu 1992.
- Medvedev, P.P. (1985). *Derevjanhoje graždanskoje zödčestvo Belo morskogo Pomor'ja* (opyt sistemnogo analiza c primenijem EVM). Petrozavodsk/PGU. Dis. na coisk. učen. stepeni kandidata arhitektury.
- Moskvin, D.D. (1991). *Naselenie SSSR: voprosy migracii* (ekonomi kostatističeskii obzor tendencii 60h–80h godov). Moskva: Nauka 1991.
- Narodnoe hozjaistvo Karel'skoi ASSR, statisticeskii sbornik k 50letiju obrazovanija SSSR*. Sojuzyce-tizdat. Petrozavodsk 1972.
- Nieminen, Markku (1993). *Vienan runokylät -projekti*. Artikkelisarja Oma Mua-lehdessä nrot 4–6 (111–113).
- Problemy ekonomičeskogo i social'nogo razvitija Karelii*. Akademii nauk SSSR, Karel'skii filial, Otdel ekonomiki. Leningrad »Nauka» 1989.
- Rannikko, Pertti & Eira Varis (1993). *Maaseudun kahdet kasvot – Itä-Suomen ja Karjalan tasavallan maaseudun vertailua*. Karjalat katsovat toisiaan tutkijaseminaari. Joensuu 3. 3.–1. 4. 1993. Moniste.
- Varis Eira (1992a). *Kesäkylien Karjala – Karjalan tasavallan kehityspiirteitä sodan jälkeen*. Joensuun yliopiston Maaseutuinstituutin jatkokoulutusseminääri 6. 3. 1992. Moniste.
- Varis, Eira (1992b). Vienan Karjalan kylissä sykkii elämä kesäisin. Artikkelit Karjalaisessa 3.1.1992 ja Etelä-Saimaassa 2. 2. 1992.
- Varis, Eira (1993a). *Karjalan tasavalta tänään*. Pohjois-Karjalan lääninhallitus ja Joensuun yliopisto, Mekrijärven tutkimusasema. Joensuu 1993.
- Varis, Eira (1993b). Russian Karelian Villages in Transition. *Teoksessa* Jussila, H., L.–O. Persson and U. Wiberg (eds.): *System Shifts at the Top of Europe*. (Forthcoming).